

ORIJENTALNA ZBIRKA ARHIVA TUZLANSKOG KANTONA 1563 – 1936. Analitički inventar, obradila Nermana Hodžić, drugo dopunjeno izdanje, Arhiv Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2017., 145 str.

Među najvažnije zadatke arhivistike spada pripremanje arhivske građe za istraživače, te izrada naučno – obavještajnih pomagala sa detaljnim opisom arhivske građe koja se obrađuje. U izdavačku djelatnost arhiva spada izdavanje – publikovanje naučno-obavještajnih sredstava o arhivskoj građi u arhivu kroz izradu vodića, analitičkih inventara, kataloga, registri i drugog.

Iz štampe je izašao analitički inventar Nermane Hodžić, diplomirane orijentalistkinje zaposlene u Arhivu Tuzlanskoga kantona, pod naslovom *Orijentalna zbirka Arhiva Tuzlanskog kantona 1563-1936*, u kojem se nalaze podaci o najstarijoj arhivskoj građi u Arhivu. Zbirka je nastala otkupom i poklonima dokumenata od pojedinaca, ustanova i organizacija, kao i fotokopijama dokumenata koji su se nalazili u Orijentalnom institutu u Sarajevu i Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu (danas Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti).

Navedenu Zbirku čine dokumenti različitog sadržaja: fermi (sultanske zapovjesti), berati (dekreti), bujuruldiye (vezirske naredbe), defteri (katarski popisi, protokoli), hudždžeti (sudske presude, odluke), ilami (sudske odluke, rješenja), murasele (sudski pozivi, poslanice), čifčijski i kupoprodajni ugovori, poreske i gruntovne isprave, privatne i poslovne korespondencije, razne potvrde, priznanice, popisi, spiskovi i štampane knjige. Navedeni dokumenti imaju posebnu umjetničku vrijednost jer su pisani posebnim stilom.

Iz navedenih i drugih dokumenata može se pratiti život i razvoj pojedinih mjesta, ekonomsko-političke prilike, imovinsko-pravni odnosi, kulturni život, običaji i drugo. Dokumenti u Orijentalnoj zbirci pisani su na osmanskoturskom jeziku, koji je korišten kao jezik nauke i državne administracije.

U saradnji sa Orijentalnim institutom Sarajevo, Zbirka je 1980. godine sređena i arhivistički obrađena prema vrstama dokumenata. Dokumenti su podijeljeni u osam grupa - tematskih cjelina i za svaku je urađena knjiga inventara. Analitički inventar je urađen 1990 godine. Od tada je Zbirka znatno obogaćena otkupom i poklonima, ali dokumenti nisu evidentirani i prevedeni zbog nepoznavanja jezika.

Takođe su evidentirane dvije nove grupe dokumenata i to: defteri i dokumenti u digitalnom obliku. Tako da je obrađena građa podijeljena u deset grupa.

Pored cjelina pod nazivima *Historijske zabilješke*, str. 1-6, na bosanskom i engleskom jeziku, *Napomene korisnicima*, str.7., i *Bliža objašnjenja nekih pojmova*, str. 8-9., obrađeno je deset grupa dokumenata.

U prvoj grupi dokumenata obrađeni su *berati, fermani, bujuruldije i arzu-hali*, str. 11-20, o kojima su dati osnovni podaci.

Većina obrađenih dokumenta odnose se na područje sjeveroistočne Bosne i za neke od njih je urađen prijevod.

U drugoj grupi dokumenata obrađeni su *Sidžili (protokoli, rješenja, zapi-snici)*, str. 21 – 26., od kojih se mnogi odnose na područje sjeveroistočne Bosne.

U trećoj grupi dokumenata obrađena su *Rješenja šerijatskih sudova (potvrde, popisi ostavine, dozvole, oporuke, pasoši, svjedodžbe)*, str. 27 – 42, sa ukupno 137 dokumenata, čiji se originali nalaze u Osmanskom arhivu u Istanbulu.

U ovoj grupi nalaze se dokumenti šerijatskih sudova iz Tuzle, Brčkog, Gračanice, Srebrenice, Sarajeva i dr. Dat je i jedan broj fotokopija dokumenata sa objašnjenjima.

U petoj grupi *Fotokopije dokumenata*, str. 43 – 63, data je veoma kvalitetna fotokopija dokumenta koji se mogu lahko čitati. Originali navedenih dokumenata nalaze se u Orijentalnom institutu u Sarajevu i Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu (danas Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti).

To su fotokopije berata, fermana, bujuruldija, pomoći, presuda, obavještenja, punomoći presude i dr. ali i fotokopije popisa imena i imovine muhadžira – Muslimana koji su se iz Srbije preselili u Bosnu (1788 – 1834; 1862,) kao i drugi dokumenti.

U šestoj grupi dokumenata *Tapije, čifčijski i kupoprodajni ugovori*, str. 63 – 74, dati su kratki podaci o tapijama (javne isprave o vlasničkom pravu na nekretnine), kao i navedeni ugovori koji su karakteristični po tome što su na jednoj polovini pisani osmanskim pismom a na drugoj polovini arebicom.

Zatim je dat veći broj faksimila različitih dokumenata sa komentarima u vezi sa tuzlanskom regijom.

U sedmu grupu dokumenta spadaju *Defteri*, str. 75 – 84, katastarski popisi koje je Osmansko Carstvo vodilo od svog osnivanja. Dati su podaci o selima, domaćinstvima i broju ukućana (odrasli muškarci i udovci) kao i o etničkim grupama na prostoru Carstva. Neki od deftera koji se nalaze u u Arhivu Tuzlanskog kantona su prevedeni na bosanski jezik a neki su u fazi prevođenja.

U osmoj grupi dokumenta pod nazivom *Rukopisi*, str. 85 – 92, obrađeni su rukopisi iz različitih naučnih disciplina, među kojima prednjače komentari na šerijatsko – pravne propise.

Neki od rukopisa su kaligrafski dotjerani i kod većine nije poznat autor ili prepisivač. Navedeni rukopisi se uglavnom odnose se na uređenje društvenog života muslimana. Dat je i jedan broj faksimila navedenih rukopisa.

U desetoj grupi dokumenata nalaze se *Pisma, dopisi, predstavke, pozivi, bilješke*, str. 93 – 114, nastali u vremenu od 1802. do 1909. godine.

To su uglavnom dokumenti – pisma i dr. upućena rodbini i prijateljima u Bosni ili iz Bosne u neka mjesta Osmanskog Carstva, a koja se nalaze u Arhivu Tuzlanskog kantona.

U jedanaestoj grupi dokumenta nalaze se *Štampane knjige, brošure*, str. 115 – 122, odnosno vrijedne stare i rijetke knjige koje govore o jednom interesantnom vremenu za proučavanje prošlosti, a koje se čuvaju u Arhivu Tuzlanskog kantona.

U dvanaestu grupu dokumenta spadaju *Dokumenti u digitalnom obliku*, str. 123 – 146, gdje je autor predstavio zbirku od 137 dokumenta.

Dokumenti se odnose na tuzlansku regiju i mjesta u Zvorničkom sandžaku, zatim popis stanovništva Gračaničkog, Kladanjskog, Tuzlanskog i Zvorničkog kadiluka, te kasaba Birača, Kladnja i dr.

Na kraju ove vrijedne publikacije analitičkog inventara *Orijentalna zbirka Arhiva Tuzlanskog kantona 1563-1936.*, date su recenzije prof. dr. Izeta Šabotića, str. 147 – 150, i Šefke Sulejmanovića, str. 151 – 152, kao i biografija priređivača Nermane Hodžić, str.153.

Najveći broj dokumenata u ovom inventaru odnosi se na područje sjeveroistočne Bosne u periodu Osmanske uprave. Veoma rijetki historijski dokumenti, objavljeni u ovom inventaru, pisani su na posebnom papiru, posebnom tehnikom i mastilom, osmanskim pismom – službenim pismom Osmanskoga carstva. Dokumenti nisu u potpunosti prevedeni na bosanski jezik, već je dat njihov kratak sadržaj i čekaju neko bolje vrijeme za prevođenje.

Historijski izvori objavljeni u publikaciji *Orijentalna zbirka Arhiva Tuzlanskog kantona 1563-1936. – Analitički inventar*, predstavlja naučno – obavještajno pomagalo koje će istraživačima pomoći prilikom istraživanja nacionalne i opšte historije vezane za Bosnu i Hercegovinu i Osmansko Carstvo, zbog čega je preporučujemo naučnoj i stručnoj javnosti.

Hadžija Hadžiabdić